

Konrad Pędziwiatr, *Od islamu imigrantów do islamu obywateli: muzułmanie w krajach Europy Zachodniej*, Kraków 2005, s. 263

Wśród pozycji z dziedziny nauk społecznych, wydanych na przełomie 2005 i 2006 roku w Krakowie, na uwagę zasługuje m.in. opracowanie socjologa i politologa Konrada Pędziwiatra pt. *Od islamu imigrantów do islamu obywateli: muzułmanie w krajach Europy Zachodniej*. Praca ta ze względu na swą treść może być przydatna politologom, socjologom, religioznawcom i historykom. Poza tym dotyczy zagadnienia tak aktualnego, że może po nią sięgnąć każdy czytelnik, zainteresowany problemami społecznymi i politycznymi. Autor szerząc wiedzę o islamie w Europie przyczynia się do przełamywania uprzedzeń etnicznych i religijnych, które zwiększyły się w związku ze wzrostem zagrożenia terroryzmem arabskim. Sam podkreśla wagę przeanalizowanego przez siebie zagadnienia, pisząc, że wskutek nasilenia się po drugiej wojnie światowej procesów migracyjnych, w krajach Europy Zachodniej mieszka obecnie około 14 milionów muzułmanów. Fakt, że islam stał się drugą pod względem ilości wiernych religią naszego kontynentu, to jedna z najważniejszych zmian religijnych na tym terenie od czasów reformacji. Jednocześnie zaznacza tolerancyjnie, że nie jest to już tylko religia imigrantów, ale w dużym stopniu europejskich obywateli, urodzonych w Europie i korzystających z praw obywatelskich.

Konrad Pędziwiatr zasługuje na uznanie jako autor mający wartościowy dorobek naukowy. Jest absolwentem Instytutu Socjologii Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Centre for European Studies przy Uniwersytecie w Exeter w Wielkiej Brytanii. Od 2004 roku prowadzi pracę badawczą na studiach doktoranckich na Katholieke Universiteit Leuven w Belgii. Bada tożsamość obywatelską młodych muzułmanów mieszkających w Brukseli i Londynie. Prace na temat islamu publikował w wielu pracach zbiorowych i czasopismach naukowych oraz w tak popularnych dziennikach, jak „Gazeta Wyborcza” i „Rzeczpospolita”.

Uzasadnione było poprzedzenie głównej części książki wstępnym rozdziałem, prezentującym przeszłość i teraźniejszość ludności muzułmańskiej w Europie. Dla historyka interesujący jest opracowany przez Pędziwiatra krótki zarys historii kontaktów Europy z religią muzułmańską, a także jej dziejów na tym kontynencie. Uczony wprowadza przy tym słusznie wątek z naszej historii ojczywej, przypominając o zasługach polskich Tatarów, którzy walczyli po polskiej stronie w wojnach XVII i XVIII wieku oraz często uczestniczyli w walkach niepodległościowych w latach 1795–1918. Osłabia w ten sposób u czytelników negatywny stereotyp polskiego Tatara ukształtowany pod wpływem lektury bardzo wartościowych skądinąd powieści historycznych Henryka Sienkiewicza. Informuje, że w czasie II wojny światowej wielu przedstawicieli inteligencji tatarskiej zgładzili nazisci. Politologów zainteresuje wiadomość, że współcześnie w Polsce mieszka około 5 tysięcy osób tej narodowości. Autor w zajmujący sposób przedstawia rozwój społeczności muzułmańskich w krajach europejskich, nawiązując do historii, w tym zwłaszcza dziejów migracji muzułmańskiej, i nie zapominając o problemach współczesnych. Pisze m.in., że współcześnie na dynamiczny rozwój populacji muzułmańskich w Europie wpływa głównie wysoka dzietność rodzin muzułmańskich, ale też tak jak wcześniej legalna i nielegalna imigracja. Badacz przełamuje stereotypowe poglądy na te zagadnienia, podkreślając np., że wbrew potocznym opiniom konwersje na islam mają ograniczony charakter i są zwykle efektem małżeństw mieszanych lub osobistych poszukiwań duchowych. Jednocześnie jednak stwierdza obiektywnie, iż konwertyci, choć nieliczni w społecznościach muzułmańskich, odgrywają w nich wielką rolę ze względu na swoje kompetencje kulturowe oraz fakt posiadania pełni praw obywatelskich. Ważna kwestia badawcza uwzględniona przez autora to proces instytucjonalizacji islamu w Europie Zachodniej. Pędziwiatr sprowadza go słusznie do sprawy rozwoju organizacji muzułmańskich i budowy meczetów w Europie. Dla politologów i religioznawców dużą wartość poznawczą może mieć część książki, dotycząca miejsca religii muzułmańskiej we współczesnej przestrzeni publicznej krajów Europy Zachodniej. Autor słusznie sprowadza ją do sprawy rozwoju organizacji muzułmańskich i budowy meczetów w Europie. Pisząc w innej części książki o europejskich populacjach muzułmanów jako kategorii badawczej, podkreśla, że to zagadnienie naukowe wymaga jeszcze wielu badań, bo w studiach nad nim jest jeszcze wiele „białych plam”. Dodaje przy tym, że z roku na rok sytuacja ta się poprawia ze względu na coraz większe zainteresowanie uczonych.

Największą wartość informacyjną ma część pracy, w której Pędziwiatr prezentuje w odrębnych rozdziałach populacje muzułmańskie Francji, Niemiec, Wielkiej Brytanii, Holandii, Włoch, Hiszpanii, Belgii, Szwecji, Austrii i Szwajcarii. Uzasadnionym zabiegiem było przedstawienie problematyki wszystkich tych rozdziałów według jednego schematu. Badacz pisząc o muzułmanach w danym kraju omawia kolejno: historię migracji, profil społeczno-ekonomiczny populacji, jej ogólną sytuację prawną, inne aspekty obecności muzułmanów w kraju, a następnie wymienia główne organizacje muzułmańskie tam działające i krótko omawia ich charakter. Na końcu podaje informacje o obecności muzułmanów z konkretnego kraju w mediach: prasie, radiu i telewizji oraz Internecie. Taka jednolita, schematyczna struktura głównej części książ-

ki powinna ułatwić czytelnikowi znalezienie poszukiwanych informacji. Wiadomości o organizacjach muzułmańskich i mediach po pewnym czasie się zdezaktualizują, jest to jednak nieuniknione w przypadku większości prac z dziedziny politologii i dużej części publikacji socjologicznych. W przyszłości dane te mogą mieć znaczenie dla historyków badających dzieje najnowsze.

W podsumowującym, ostatnim rozdziale omawia procesy przekształcania się islamskich imigrantów w obywateli państw Europy Zachodniej. Porusza przy tym m.in. ważne społeczne problemy integracji i marginalizacji oraz sprawę zjawiska „islamofobii”, czyli według cytowanej przez niego definicji „niczym nieuzasadnionej wrogości w stosunku do islamu”, cechującej wielu współczesnych Europejczyków i przejawiającej się w „niesprawiedliwej dyskryminacji członków społeczności muzułmańskich”. Autor trafnie zaznacza, że „islamofobia” ma silny wymiar medialny, co wynika z rozpowszechniania we współczesnej Europie przez środki masowego przekazu uproszczonych obrazów islamu i muzułmanów. Główny stereotyp to „obraz muzułmanina terrorysty”. Badacz informuje, że w niektórych krajach ze stereotypem tym utożsamiają się muzułmańscy uczniowie pierwszych klas szkół podstawowych. Jednocześnie pisze, że w aspekcie społecznym, w przeciwieństwie do teologicznego, można mówić nie o islamie, lecz o „islamach”. Chodzi o to, że muzułmanie w krajach Europy Zachodniej bardzo różnie praktykują swoją religię i, według mało jasnego określenia Pędziwiatra, praktykują różnorodne sposoby „życia islamem”. Osoby o zainteresowaniach politycznych z pewnością chętnie przeczytają to, co autor pisze o muzułmańskiej skrajnej prawicy.

Wartość poznawczą ma część pracy, w której Pędziwiatr prezentuje prognozy rozwoju populacji muzułmańskich w Europie, opracowane przez różnych autorów. Dużo informacji można znaleźć w starannie przygotowanych tabelach, wykresach i mapkach, ilustrujących książkę. Uczony zawsze sumiennie podaje ich źródło. Walory edukacyjne mają fotografie europejskich meczetów, umieszczone na początku każdego z dziesięciu rozdziałów, poświęconych analizie problemów populacji muzułmańskich poszczególnych państw. Zdjęcia opatrzone zostały krótkimi notami. Taką samą funkcję dobrze pełnią dwa słowniczki umieszczone w aneksie: słowniczek wybranych ruchów i ugrupowań muzułmańskich oraz słowniczek terminów. W pierwszym z nich oprócz wiadomości bardziej współczesnych zawarte są informacje historyczne. Inni badacze, zwłaszcza specjaliści z dziedziny socjologii i nauk politycznych, mogą znaleźć cenne wskazówki przeglądając starannie opracowaną bibliografię, a także przypisy, odsyłające głównie do literatury obcojęzycznej, w tym w językach angielskim, francuskim i niemieckim.

Badacza cechuje dobry język. Pisze on przeważnie w sposób przystępny. Pewna pretensjonalność daje się zauważyć w tekście wstępu.

Książka Konrada Pędziwiatra to praca obiektywna naukowo, mająca duże wartości poznawcze i próbująca przełamywać stereotypy religijne.